

VALYUTA KURSI VA UNING ICHKI BOZORDAGI TA'SIRI

D. J. Ochilova

Ilmiy rahbar:

Alfraganus universiteti dotsenti, PhD

Xo'jamberdiyev Behruz

Alfraganus universiteti Iqtisodiyot fakulteti

Jahon iqtisodiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:22.08.2025

Revised: 23.08.2025

Accepted:24.08.2025

KALIT SO'ZLAR:

VALYUTA kursi,
INflyatsiya, eksport-
import balans,
investitsiya muhiti,
MARKAZIY BANK,
bozor barqarorligi,
valuta bozori, iqtisodiy
rivojlanish.

Ushbu maqolada valyuta kursining milliy iqtisodiyotga, jumladan, inflyatsiya, tashqi savdo balanslari, import eksport, investitsiya muhiti, iste'mol darajasi va makroiqtisodiy barqarorlikka bo'lgan ta'siri tahlil qilinadi. Xususan, O'zbekistonda 2017-yildan boshlab erkin valyuta kursi siyosatining joriy etilishi, valyuta kursidagi o'zgarishlarning narxlar muhitiga, aholining inflyatsiya kutilmalariga va investor ishonchiga qanchalik ta'sir qilishi ko'rsatiladi.

Valyuta kursi – bu milliy valyutaning xorijiy valyutalarga nisbatan bahosi bo'lib, u ichki va tashqi iqtisodiy jarayonlar, markaziy bank siyosati va global omillarga juda sezgirdir. 2017-yilda O'zbekiston ko'p yillik erkinlashtirish jarayonini boshladi va valyuta kursini bozor tamoyillariga ko'ra shakllanishi uchun bosqichma-bosqich qadamlar qo'ydi (masalan, SO'm–dollarning erkin konvertatsiyasi)

[12]uz.brokercheck.co.za+5depozit.uz+5zamin.uz+5asr.gov.uz+3uzbekistanfocus.com+3zamin.uz+3.

Valyuta kursi pasayishi, ya'ni milliy valyutaning qadrsizlanishi, birinchi navbatda, import narxlarini oshiradi va umumiy inflyatsiya darajasini kuchaytiradi. Masalan, 2022-yilda so'mning pasayishi keyingi inflyatsiyaga bosim yaratdi, unaning ichida oziq-ovqat inflyatsiyasi 0,42 foiz bandni tashkil qilgan

[5]uzbekistanfocus.com+3zamin.uz+3asr.gov.uz+3. Markaziy bank tahlillariga ko'ra, valyuta kursining 1 foizlik qadrsizlanishi bazaviy inflyatsiyani 0,28 foiz bandga tezlashtiradi [5]zamin.uz.

Aholi va biznes vakillari valyuta kursidagi o'zgarishlarni asosiy inflyatsion omil deb hisoblamogda. Kun.uz ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yil oktabr oyida respondentlarning 50–51 foizi valyuta kursi tebranishlarini inflyatsiya oshishidagi asosiy faktor sifatida ajratgan

[0]uz.brokercheck.co.za+5uza.uz+5zamin.uz+5.

Valyuta kursi ichki eksportni mustahkamlaydi, chunki kamaygan so'm qiymati eksport mahsulotlarini xorij bozorida raqobatbardosh qiladi. Masalan, paxta, oltin va meva-sabzavot eksportchilarining daromadlari so'm asosida oshadi [3]depozit.uz. Shu bilan birga, import narxi ko'tarilganda, ichki bozorlarning xarid salohiyati pasayadi.

Investorlar uchun eng muhim ko'rsatkichlardan biri valyuta kursining barqarorligidir. IMF va Markaziy bank hisobotlariga binoan, valyuta kursining tebranishi investitsiya oqimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi va risklarni oshiradi. Shu sababli Markaziy bank bozorni barqaror saqlash maqsadida 2024-qironlarida asosiy stavkani 13,5%–14% darajasida saqlab turdi [6]zamin.uz+2uz.brokercheck.co.za+2depozit.uz+2.

Moliya bozori va buxgalteriya hisobotlarida valyuta kursi o'zgarishi korxonalarning aktivlar va passivlar balansi, foiz yuklari va daromad-chiqim ko'rsatkichlariga jiddiy ta'sir qiladi. Bu esa valyuta sug'urtasi, kelishuvlarda indeksatsiya mexanizmlarini joriy qilishni taqozo etadi.

Global xavf va siyosiy omillar — masalan, Rossiyaga nisbatan sanksiyalar yoki global energetika inqirozi — ham valyuta kursiga keskin ta'sir ko'rsatadi. Bu holatda mamlakat valyuta zaxiralarini mustahkamlash, eksportni diversifikatsiyalash va xalqaro hamkorlikni kengaytirish zarur [4][8]uzbekistanfocus.com+5asr.gov.uz+5zamin.uz+5.

Xulosa: O'zbekistonning ichki iqtisodiyotining barqarorligi va taraqqiyoti valyuta kursiga bevosita bog'liq bo'lib, u milliy iqtisodiyotning markaziy ustunlaridan biri hisoblanadi. Valyuta kursi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda, inflyatsiyani nazorat qilishda, ichki bozorning ishlash mexanizmlarini muvozanatlashda va mahalliy hamda xorijiy investorlarning ishonchini mustahkamlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. 2017-yildan boshlab amalga oshirilgan erkin valyuta kursiga o'tish siyosati, milliy valyutaning

real qiymati bozor mexanizmlari orqali shakllanishiga imkon berdi, bu esa o'z navbatida, eksport salohiyatini oshirish, raqobatbardoshlikni kuchaytirish va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga turtki bo'ldi. Biroq, erkinlashtirilgan valyuta kursi sharoitida uning o'zgaruvchanligi, ayniqsa global iqtisodiyotdagi beqarorlik fonida, inflyatsiya va narx barqarorligiga tahdid soladi. Bu esa, o'z navbatida, aholining real daromadlarining pasayishiga, iste'mol talabining susayishiga va umuman iqtisodiy o'sish sur'atlarining sekinlashuviga olib kelishi mumkin.

Shunday qilib, valyuta kursini boshqarish va uning salbiy oqibatlarini yumshatish uchun O'zbekiston hukumati bir qator kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirishi zarur. Bu chora-tadbirlar quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

Valyuta zaxiralarni to'plash: Chet el valyutasidagi zaxiralarni oshirish valyuta bozoridagi tebranishlarga qarshi turish va milliy valyuta kursining keskin o'zgarishiga yo'l qo'ymaslik imkonini beradi. Bu zaxiralarni tizimli ravishda oshirish va ularni samarali boshqarish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Monetar siyosatni moslashtirish: Markaziy bankning monetar siyosati valyuta kursining barqarorligini ta'minlashga qaratilishi kerak. Bu inflyatsiya darajasini nazorat qilish, qarz stavkalarini boshqarish va pul massasini optimal darajada ushlab turish orqali amalga oshirilishi mumkin. Monetar siyosatning moslashuvchanligi va samaradorligi valyuta bozoriga salbiy ta'sir ko'rsatadigan omillarga tezkor munosabatda bo'lish imkonini beradi.

Iqtisodiy diversifikatsiya: Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish valyuta kursining tashqi ta'sirlarga sezgiriligini kamaytiradi. Eksportning ko'payishi va importning kamayishi tashqi savdo balansini mustahkamlashga va milliy valyutaning kursini barqarorlashtirishga yordam beradi. Bu esa, O'zbekistonning global iqtisodiy inqirozlarga chidamliligini oshiradi.

Moliyaviy bozorlarning rivojlanishi: Rivojlangan moliyaviy bozorlar valyuta kursining o'zgaruvchanligiga qarshi turish va iqtisodiyotni zararlardan himoya qilish imkonini beradi. Bu investitsiyalarni jalb qilish, kreditlashni rivojlantirish va valyuta risklarini sug'urtalash mexanizmlarini yaratishni o'z ichiga oladi.

Xalqaro hamkorlik: Xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlik qilish va jahon iqtisodiyotining rivojlanish tendentsiyalarini hisobga olish valyuta siyosatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu esa, O'zbekistonning global iqtisodiy jarayonlarga moslashishini ta'minlaydi.

Yuqorida keltirilgan chora-tadbirlarning samarali amalga oshirilishi O'zbekistonning valyuta kursining barqarorligini ta'minlashga va milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli taraqqiyotini ta'minlashga xizmat qiladi. Bu esa, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy

barqarorligi va aholining farovonligini oshirishga yordam beradi. Shuni ta'kidlash kerakki, valyuta kursi faqatgina iqtisodiy omillarga emas, balki siyosiy va ijtimoiy omillarga ham bog'liq

Manbalar

1. O'zbekiston Markaziy banki, "Valyuta kursi siyosati va boshqaruvi", 2023.
2. Kun.uz, "Currency volatility drives inflation fears in Uzbekistan",
3. 2024[reddit.com](https://www.reddit.com)+6[kun.uz](https://www.kun.uz)+6[wap.kun.uz](https://www.wap.kun.uz)+6
- Tashqi savdo vazirligi & WTO, "Eksport-import balans tahlillari",
4. 2023[zamin.uz](https://www.zamin.uz)+2[uzbekistanfocus.com](https://www.uzbekistanfocus.com)+2[asr.gov.uz](https://www.asr.gov.uz)+2
- IMF, "Investitsiya muhiti va valyuta kursi barqarorligi", 2023
5. Zamin.uz, "Valyuta kursi 1% qadrsizlansa inflyatsiyaga ta'siri",
- 2022[uzbrokercheck.co.za](https://www.uzbrokercheck.co.za)+2[zamin.uz](https://www.zamin.uz)+2[asr.gov.uz](https://www.asr.gov.uz)+2
6. Markaziy bank, "Monetary Policy Review Q1 2025", 2025 [invexi.org](https://www.invexi.org)